

# Avrupa Refah Devletleri'nin Çocuk Yoksulluğu Sorununa Yönelik Politikaları ve Covid-19'un Etkileri

AYBÜKE BURCU ER

## Özet

Çocuk yoksulluğu, sadece gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerin değil, gelişmiş ülkelerin de yaşadığı evrensel bir sosyal sorundur. Geleceğin en önemli beşerî sermayesi olan çocukların sevgiden, şefkatten, eğitimden mahrum kaldığı; çalışmak, para kazanmak ve hatta büyümek zorunda bırakıldıkları dünyada refahtan bahsetmek abesle iştigaldir. Avrupa Birliği (AB) ülkeleri arasında çocuk yoksulluğu konusunda karşılaştırmalı bir analiz sunan bu makalede; Covid-19 salgınının çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği üzerindeki olumsuz etkileri ele alınmakla beraber, söz konusu sorunun çözümü için ulusal politikaların ve uluslararası işbirliğinin önemi vurgulanmaktadır. Bu kapsamda; çalışmanın amacı AB refah devletlerinde çocuk yoksulluğu incelenerek, söz konusu sorunun çözüme muhtaç küresel bir mesele olduğu üzerinde durmaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde, kavramsal çerçevede dâhilinde yoksulluk ve yoksulluk kavramlarının çocuklar üzerindeki yansımaları üzerinde durulmuş, neden sonuç ilişkisi bağlamında, çocuk yoksulluğunun belirleyicilerine ve çocuk işçiliğine değinilmiştir. Çalışmayı izleyen ikinci bölümde, AB'nin dört refah devleti modeli baz alınarak çocuk yoksulluğu ile ilgili bilimsel literatürün haritası çıkartılmış ve birliğe üye ülkelerin çocuk yoksulluğunu azaltmaya yönelik yaklaşımları, stratejik çözüm planları ve takip ettikleri politikalar incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise, çağımızın küresel salgını olan Covid-19'un

– DERLEME MAKALE –

234

Çocuk ve  
Medeniyet  
2023

Sayı 14: 234-262

AYBÜKE BURCU ER, aybkms@gmail.com

Kocaeli Üniversitesi Avrupa Birliği Çalışmaları Doktora Programı

ORCID <https://orcid.org/0000000257923928>

Geliş Tarihi: 18.08.2023 • Kabul Tarihi: 07.11.2023

DOI: <https://doi.org/10.47646/CMD.2023.300>

Aybüke Burcu Er

çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği üzerindeki etkileri tartışılarak AB'deki üye ülkelerde yaşanan olumsuz gelişmelere değinilmiştir. Ayrıca, çalışmada kavram kargaşasını önlemek adına dört refah devleti modelinin farklı özelliklerinin gösterildiği tablolar ve Eurostat'ın güncel verilerinin de yer aldığı grafikler bulunmaktadır.

**Anahtar kelimeler:** Çocuk yoksunluğu, çocuk yoksulluğu, çocuk işçiliği, Avrupa Birliği, refah devletleri.

## **Policies of European Welfare States On Child Poverty And The Effects Of Covid-19**

### **Abstract**

Child poverty is a universal social problem experienced not only by underdeveloped or underdeveloped countries, but also by developed countries. It is absurd to talk about prosperity in a world where children, the most important human capital of the future, are deprived of love, affection and education; where they are forced to work, earn money and even grow up. This article, which presents a comparative analysis of child poverty among European Union (EU) countries, discusses the negative effects of the Covid-19 pandemic on child poverty and child labour, and emphasizes the importance of national policies and international cooperation to address this problem. In this context; the aim of the study is to examine child poverty in the welfare states of the European Union and to emphasize that the problem in question is a global issue that needs a solution. In the first part of the study, the reflection of the concepts of poverty and deprivation on children within the conceptual framework is emphasized, and the determinants of child poverty and child labour are mentioned in the context of cause and effect relationship. In the second part following the study, the scientific literature on child poverty was mapped based on the four welfare state models of the European Union, and the approaches, strategic solution plans and policies of the member countries to reduce child poverty were examined. In the third part, the effects of Covid-19, which is the global epidemic of our age, on child poverty and child labor are discussed and the negative developments in the member countries of the European Union are discussed. In addition, in order to avoid conceptual confusion in the study, there are tables showing the different features of the four welfare state models and graphs including the current data of Eurostat.

**Keywords:** Child deprivation, child poverty, child labour, European Union, welfare states.

## Giriş

Çocukluk, yaşamda oldukça önemli bir dönemdir. Çocukluğumuzda öğrendiğimiz, yaptığımız ve deneyimlediğimiz şeyler, kim olduğumuzu ve kim olacağımızı şekillendirmede kritik bir rol oynamakla beraber yaşamlarımızda kalıcı izler bırakabilir. Bununla birlikte, dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan, farklı evlerde büyüyen, farklı ebeveynleri olan çocuklar eşit fırsatlara sahip değildirler. Bu makalenin de gösterdiği gibi, sosyal ve ekonomik olarak dezavantajlı geçmişe sahip çocuklar özellikle risk altındadır. Yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadele, Avrupa 2020 stratejisinin merkezinde yer alan konulardan birisidir. Yoksulluk veya sosyal dışlanma riski yüksek olan grupların belirlenmesi ve bu kırılmanın ardındaki nedenlerin belirlenmesi bu bağlamda başarılı olmanın anahtarıdır. On yıllık bir süreyi kapsayan istatistikler, çocukların AB'deki nüfusun geri kalanından daha fazla yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altında olduğunu göstermektedir (Save the Children, 2020, s.1).

Evrensel boyutta etki alanına haiz sosyal bir sorun olarak tanımlanabilen çocuk yoksulluğu, toplumsal sonuçları dolayısıyla günümüzde önemi artan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde çocuk yoksulluğu ülkelerin gelişmişlik düzeyleri fark etmeksizin, hemen hemen her coğrafyaya sirayet etmiş çözüme muhtaç bir sorundur. Çocukların oyun ya da eğitim çağında maruz kaldıkları yoksulluk ve yoksulluk; onların beslenme, sağlık, eğitim gibi temel gereksinimlerini karşılamayı engellemekle beraber, yetişkinlik döneminde de yoksulluğun habercisi olabilmektedir. Ülkelerin refah seviyelerine erişmeleri için, söz konusu yoksulluk döngüsünü kırmak adına, soruna ilişkin bütüncül ve evrensel bir yaklaşım sağlamak önem atfetmektedir.

18. yüzyılın son döneminde, Sanayi Devrimi'nin neticesi olarak ortaya çıkmış olan "refah devleti" uygulamaları, 19. yüzyılda Almanya'da başlamıştır. Daha sonra ise Batı Avrupa'da yer alan ülkelere, Kuzey Amerika'ya ve Avustralya'ya sirayet etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasındaki süre zarfında, gelişmiş ülkelerdeki refah artışı ve sosyal refah politikaları ile çocuk yoksulluğu oranı nispeten azalmış; 1980'li yılların sonrasında ise gelişmiş ülkeler de dâhil olmak üzere, emek piyasasındaki bozulmalar ve aile yapısındaki değişiklikler nedeniyle yine artmaya başlamıştır.

"Refah devleti" kavramı gelişmiş ülkeleri ifade eden bir kavramdır. Bu bağlamda, her refah devleti aynı zamanda "sosyal devlet" anlamına da

gelmekteyken; her sosyal devlet bir refah devleti durumunda değildir. En genel tanımlamayla “refah devleti”, sosyal barış, sosyal adalet ve gelir adaleti tedarikinden sorumlu, statü ayırt etmeksizin tüm vatandaşlara temel sosyal politika alanlarında eşit hizmet veren devlettir. Refah devleti kavramı uygulanmaya başlandıktan sonra sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel konularda dramatik ve ehemmiyet arz eden birtakım değişiklikler yaşanmıştır. Devletlerin birbirinden farklı tarihsel gelenekleri, demografik ve sosyoekonomik yapılarının olması sebebiyle, refah devlet kriterlerinde farklılıklar görülmüştür (Kurşun ve Rakıcı, 2016, s.136).

Çocuk yoksulluğunu ele alırken dezavantaj döngüsünü kırmak soruna yönelik önemli adımların başında gelmektedir. Bu noktada, çocuk yoksulluğunun muhtemel sonuçlarını engellemek için yapılan kamu harcamaları, söz konusu dezavantajın nesiller boyunca aktarılmasını önlemek adına elzem bir yatırımdır. Hiç kuşkusuz, yoksulluk içinde büyüyen insanların işsizlik ve sağlık sorunlarından mustarip olma olasılığı daha yüksek iken, yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde potansiyellerini geliştirme olasılıkları ise daha düşüktür. Yoksulluk ve sosyal dışlanma, nesiller arası kısır bir döngü yaratarak sonraki nesillere de aktararak devam edebilmektedir. Yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altındaki ailelerde yaşayan çocuklara kaliteli hizmetlere erişim sağlamak bu döngüyü kırmanın anahtarıdır. Ekonomik toparlanma sayesinde Avrupa’da çocuk yoksulluğu Covid-19 salgını öncesinde azalan oranlara sahip iken, pandemi sonrası durumun vahameti artmıştır (UNICEF ve Dünya Bankası, 2022). İstatistiklere göre AB’de yaklaşık dört çocuktan biri yoksulluk veya sosyal dışlanma riski ile karşı karşıyadır.

Covid-19 salgını, mevcut sorunları daha da kötüleştirmesi hasebiyle sosyal eşitsizlik ve iş kayıpları gibi birçok sorunu beraberinde getirerek birçok aileyi daha da yoksulluğa sürüklemiştir. Okulların kapanması daha geniş bir eğitim uçurumu yaratarak çocukların yaşam şanslarını ve fiziksel ve zihinsel sağlıklarını etkilemiştir. Bu bağlamda, covid-19 çocuk yoksulluğuyla mücadele edecek ulusal politikaların eksikliğini ortaya koymuş ve çok boyutlu bir yaklaşım ihtiyacını göstermiştir.

Yapılan çalışmalar çocuk yoksulluğunun sadece gelişmekte olan ülkelerin değil, refah devletlerinin de çözüm aradığı bir sorun olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada, gelişmiş ülkeler statüsündeki AB refah devletlerine ağırlık verilmiştir. Bu kapsamda, sosyal refah devleti, kuramsal bir perspektif dâhilinde ele alınmış ve refah devletleri kategorize edilerek

çocuk yoksulluğuna yönelik takip ettikleri refah politikaları, soruna yönelik yaklaşımları incelenmiştir.

## 1. Kavramsal Çerçeve

Refah devleti, yoksulluk ve çocuk yoksulluğuna ilişkin kavramsal bir çerçeve oluşturmak, çalışmanın anlaşılabilirliği noktasında önemlidir. Kavramsal çerçevede incelenen kavramlar çalışmanın esas kavramlarını oluşturmaktadır.

### 1.1. Refah Devleti Kavramı ve Kapsamı

Refah ve refah devleti kavramları, ülkelerin ve toplumların farklı etnik yapısından ve kültüründen dolayı çeşitli tasvirlerinin yapılmasına sebep olmuştur. Refahın oluşturulmasında esas alınan ilkelerin başında ekonomik gelişmeler ve refahın geliştirilerek adil dağılımın, tatmin düzeylerinin iyileştirilmesi yer almaktadır (Helliwell vd., 2016, s. 3-13). Alman Şansölyesi Otto Von Bismarck'ın öncülük ettiği, Devletin ekonomiye aktif bir biçimde müdahil olarak toplumsal hizmet ve yardımları kapsayan refah veya sosyal devlet<sup>1</sup> modelinin kökeninin, 1880'lü yıllara dayandığını ve son şeklini İkinci Dünya Savaşı'nın ardından aldığını söylemek mümkündür. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte, gelişim göstererek anlam kazanan refah devleti kavramı, her ülkenin farklı yorumlaması sebebiyle net bir anlam ifade etmemektedir. Bununla birlikte en yaygın olarak kullanılan tanımlama ile sosyal refah devleti, "toplumsal refahın optimum seviyeye ulaşması için devlet tarafından kapsamlı ekonomik müdahalesini öngören bir devlet anlayışıdır" (Şenkal ve Sarıpek, 2007, s.147).

Literatürdeki bir diğer tanımlamaya göre refah devleti, "kişilere asgari bir gelir teminatı ve sosyal güvenlik imkânları sağlayan, tehlikelerden koruyan, toplumsal statüleri fark etmeksizin, tüm vatandaşlara sosyal hizmetler

1 "Refah devleti" ile "sosyal devlet" kavramları aynı olguyu açıklamaktadır. İngilizce kaynaklarda "sosyal devlet (social state)" yerine genellikle "refah devleti (welfare state)" ya da "sosyal refah devleti (social welfare state)" kavramları yer almaktadır. Her iki terimin kökeni araştırıldığında; sosyal politika ve sosyal devlet olgusunun Kıta Avrupası ülkelerde, refah politikası ve refah devleti kavramlarının ise Kuzey Amerika ve bazı Avrupa ülkelerinde (anglo-sakson ülkeler) kullanıldığı görülmektedir. Kimi yazarlara göre ise, "sosyal devlet" ile "refah devleti" kavramları aynı anlama gelmemektedir. Daha açık bir ifade ile refah devleti kavramının gelişmiş ülkeleri ifade etmekle birlikte, her refah devleti aynı zamanda sosyal devlet anlamına da gelmektedir. Fakat bazı yazarlara göre her sosyal devlet bir refah devleti değildir. Bu çalışmada iki kavram aynı anlamda kullanılmıştır (Toprak, 2015, s.153).

alanında belirli olanaklar sunan devlettir”. Yoksulluğa ve işsizliğe yönelik mücadele, asgari gelirin sağlanması, sosyal güvenlik sistemi ve sosyal kalkınma, eğitim ve sağlık, sosyal politikanın başlıca uygulama alanları olarak gösterilmektedir (Özmen, 2017, s.370).

Refah devleti, tarihsel olarak emek-sermaye uzlaşısına dayanan daha geniş toplumsal sınıfların sosyoekonomik ihtiyaçlarını karşılayan ve yaşam koşullarını iyileştiren bir yapıdır. Aynı zamanda bu grupları siyasi bir güç haline getirmiştir. Refah devleti sosyal güvenlik, eğitim, sağlık ve barınma gibi çok sayıda araç kullanmıştır. Refah devletinin başarısı, sosyal barış ile sosyal politikanın en önemli amaçlarından biri olan sosyal adaletin gerçekleşmesine büyük katkı sağlamıştır. Özetlenen bu süreç, refah devletinin kurumsallaştığı tüm ülkelerde aynı şekilde gelişmemiştir. Bu farklılık aynı şekilde refah devleti sınıflandırmaları için de ilham kaynağı olmuştur. Refah devletinin sınıflandırılmasına ilişkin öncül çalışmalar çoğunlukla sosyal harcamalara ve bu harcamaların kamu harcamaları içindeki payına odaklanmıştır (Güler, 2020, s.126).

Literatürde en kabul gören refah rejimi tanımı “devlet, piyasa ve aile arasındaki karşılıklı bağımlılık içinde refahın üretim ve dağıtım yöntemidir”. Buna karşı refah devletini piyasa ekonomisinin tamamlayıcısı olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda refah devleti bir yandan piyasa mekanizmasının kurallarının yeniden düzenlenmesini sağlarken, diğer yandan da sermaye birikimi ile elde edilen gelirin yeniden dağılımını sağlamaktadır. Ayrıca medeni, siyasi ve sosyal hakların gelişimi modern toplumun temelini oluşturur ve refah devletinin varlığı ve kurumları bu hakların yaratılmasında önemli bir rol oynar. Akademik yazında bazı tanımlarda refah devleti sosyal güvenlik ile özdeşleştirilmektedir. (Güler, 2020, s.114-115). Refah devleti, toplumlarda bireylere sağlanan hizmet ve kamuya ait malların tedarik edilmesinin yanında ekonomik ve sosyal politikaları da içermektedir. Ancak bu doğrultuda uygulanan politikalarda kendi içerisinde belirli koşul ve durumlardan dolayı değişiklik görülebilmektedir. Bu durumlar arasında yoksulluğun minimum düzeye indirilmesi, toplumsal eşitliğin sağlanması ve meydana gelen sorunlara yönelik karşı duruş sergilenmesi bulunmaktadır (Kosonen, 1992, s.47-54; Snower, 1996, s.207-226). Vatandaşlara sağlanan adil dağılım ve iyi yaşam koşulları, yoksulluk probleminin ortadan kaldırılabilmesi ya da en düşük düzeye getirilebilmesi amacıyla gerçekleştirilmektedir. Refah devletinin başlıca amaçları arasında yer alan bu durum doğrultusunda yoksulluk ve çocuk yoksulluğu kavramlarının tanımlanması oldukça önemli olmaktadır.

## 1.2 Yoksulluk ve Yoksunluk Kavramları

En kabul gören ve yaygın olarak kullanılan tanımlaması ile yoksulluk; 1987’de Hintli iktisatçı Amartya Sen’in iktisat literatürüne kattığı “yapabilirlik kavramı” ile beraber bireyin temel imkânlarla erişememesi ve sahip olamaması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bir başka ifade ile yoksulluk, insanların yaşamlarını idame ettirirken ihtiyaç duydukları olanaklar, standartlar ve hizmetlerden yoksun olmalarıdır (Tekdemir ve Yılmaz, 2020, s.1077).

Yoksulluğa, yoksunluğa ve yaşam standartlarına yönelik ölçümlerin, özellikle İngiltere’de oldukça uzun bir geçmişi vardır. 19. yüzyılın sosyal araştırmacısı Charles Booth, 20. yüzyılda Seebholm Rowntree ve Peter Townsend’e kadar, yoksulluk içinde yaşayanları belirlemek için, yoksulların yaşam koşulları araştırılmıştır. Peter Townsend, 1960’lardaki görelî yoksunluk araştırmasında yoksunluk kavramını, 1979’da kısaca şöyle tanımlanmıştır: “Yoksulluk, görelî yoksunluk kavramı açısından nesnel olarak tanımlanabilir ve uygulanabilir bir kavramdır.” Bir diğer ifade ile yoksunluk nedense, yoksulluk sonuçtur. Kişilerin, insan onuruna yaraşır bir yaşam sürdürmek istemesi, en temel insan hakkıdır. Yoksunluk ölçütleri ile gelir ölçütleri, insanların nasıl yaşadıklarıyla ilgilidir. Yoksulluk, kümülatif olarak yoksunluk içinde yaşamak olarak tanımlanan gelir ve diğer kaynakların eksikliğinin sonucudur (Guido vd., 2018, s.837).

Zastrow’un görüşüne göre yoksulluk sebepleri şöyledir: “Fiziksel, zihinsel, yaşa bağlı yetersizlikler; eğitim ve öğretimden dolayı beceri yokluğu veya eksikliği; kültürel eksiklik; yeteneksizlik; güvencesizlik; kişilik bozukluğu; ekonomik kriz; iş olanaklarının azlığı; toplu işten çıkarılma ve iş yeri kapanması” (Zastrow, 1996, s. 311-312).

## 1.3. Çocuk Yoksulluğu

Çocuklar, aileleri aracılığıyla dolaylı olarak gelir veya hizmet alıcıları olarak değil, ayrı varlıklar olarak görülmelidir. Bu bağlamda çocuklar, sosyal yardımın doğrudan alıcıları olarak görüldüğünde, çocukların katılım hakları, çocuk refahının kurucu bir parçasını oluşturur. Çağımızın gerçeği olan çocuk yoksulluğu, dünya çapında önem teşkil eden ve çözüme ihtiyaç duyulan sorunlardan biridir. Çocuk yoksulluğunu kavramsallaştırmak kadar, çocuk ve yetişkin yoksulluğu arasındaki farkları, değişen ölçülerde vurgulamak da önem taşımaktadır. Öyle ki, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK), çocuk haklarına ilişkin farklı yoksulluk deneyimlerini kabul eden bir

çocuk yoksulluğu tanımını kabul etmektedir. Ayrıca, çocuk yoksulluğunun etkilerinin yetişkinlikte yaşanan yoksulluktan çok daha fazla şiddetli ve uzun süreli olduğunun altını çizmektedir. Yoksulluk içinde yaşayan çocuklar, su, sanitasyon<sup>2</sup> ve beslenme olanaklarından, temel sağlık hizmetlerine erişimden, barınma ve eğitimden mahrum bırakılmaktadır. İlâveten, ciddi mal ve hizmet eksikliğinin insan onuruna yaraşır yaşama aykırı bir durum olmasına rağmen, haklarından yararlanamamaktadırlar (Jones ve Sumner, 2011, s.8).

1946'da Birleşmiş Milletler bünyesinde çocukların önemli ihtiyaçlarını tedarik etmek ve çocukların potansiyellerini gerçekleştirmek adına olanaklar sunmak üzere çalışmalar yapmak amacıyla oluşturulan, Çocuklara Yardım Fonunun (UNICEF) araştırmaları göstermektedir ki, çocuk yoksulluğu, gelişmekte olan devletlerdeki çocukların yarısından fazlasını etkisi altına almaktadır. 1989'da yürürlüğe giren "Çocuk Hakları Sözleşmesi"nin de altını çizdiği üzere, esenlik ve refah içerisinde yaşamak ve tüm potansiyelini gösterebileceği bir yaşam standardına sahip olmak, her çocuğun hakkıdır. Ancak, sözleşmenin ardından 30 küsur yıl geçmesine rağmen, soruna yönelik önemli bir ilerleme kaydedilmemiştir. Ne yazık ki küreselleşme, ekonomi ve uluslararası ticaret düzeyinde gelişmelerle beraber gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu beraberinde getirmiş ve bu sosyal sorun en çok çocukları etkilemiştir (Collins vd., 2007, s.1488-1492).

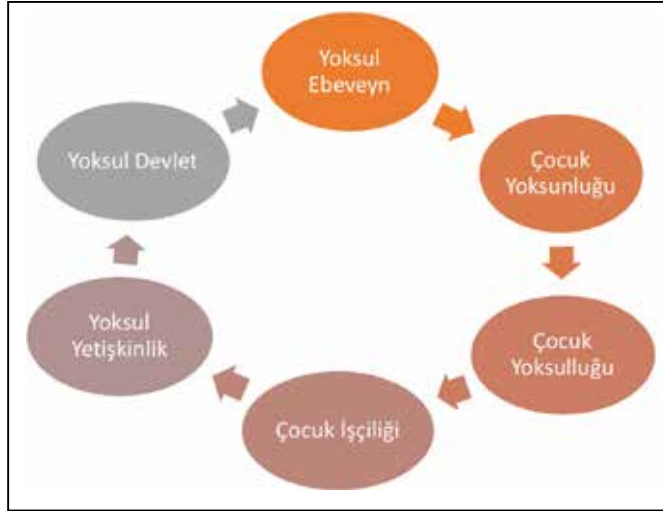
Dünya üzerinde yaşayan çocuklar farklı ülkelerde, farklı dile, dine, ırka mensup olsalar da evrensel sorun olan çocuk yoksulluğunun belirleyici unsurları ortaktır. Çocukların refah düzeyini etkileyen belirleyici unsurlar, "demografik özellikler, işgücü piyasaları ve hükümet politikaları" olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu üç unsur, yine sırasıyla, "aile, piyasa ve devlet" ile ilişkilendirilmektedir. Demografik ya da ailesel etmenin dört etkileyici unsuru da, "ebeveynlerin ortalama yaşı, ebeveynlerin eğitimi, hane başına düşen çocuk sayısı ve çocuğun yaşadığı hanedeki ebeveyn sayısı gibi aile yapısını içeren özelliklerdir" (Chen ve Corak, 2008, s.541).

- 2 Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımlamasına göre sanitasyon; halk sağlığı koşullarını ve hijyen kurallarının sağlanması ve çevre koşullarının sağlığa elverişli konuma getirilmesidir. Sanitasyon, sağlık, çocuk gelişimi ve sosyal ve ekonomik ilerleme için hayati öneme sahiptir. Güvenli sanitasyon aynı zamanda çocuk haklarının gerçekleştirilmesi ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından ayrı bir hak olarak tanınan iyi bir fiziksel, zihinsel ve sosyal refahın elde edilmesi için gerekli bir insan hakkıdır. Ayrıca bkz: UNICEF and the World Health Organization. (2020). State of the World's Sanitation: An urgent call to transform sanitation for better health, environments, economies and societies. <https://www.unicef.org/media/86836/file/State-of-the-world%E2%80%99s-sanitation-2020.pdf> (08.10.2022).



Bu maddeleri yorumlamak gerekirse, kazançları etkileyen başka bir faktör bulunmadığı baz alınarak, yaşları daha ileri olan ebeveynlerin, genç ebeveynlere göre maddi yönden daha çok imkana sahip olmaları ihtimali yüksektir. Bir başka çocuk refah seviyesinin etkileyen etmen olarak, ailedeki bağımlı nüfus olarak çocukların sayısı karşımıza çıkmaktadır. Daha az çocuğu olan hanelerde, refah seviyesinin daha yüksek olması beklenir. Hanedeki ebeveyn sayısı, bir diğer etkileyici etmendir. Öyle ki, evde yaşayan ebeveyn sayısı eğer ikiden az değilse, evdeki çocukların refah seviyesi de artması beklenti dâhilindedir. İşgücü piyasasının çocuk refah seviyesi üzerindeki etkisi ise, iki parametre ile ölçülmektedir. Ebeveynlerin çalışma durumlarını baz alan ve elde edilen yıllık gelirin göstergesi olan işgücü piyasası değişkenleri, ebeveynler adına ayrıştırılarak ölçülmektedir. Çünkü işgücü piyasasına katılım modelleri cinsiyete göre farklılık arz eder. Bu nedenle, bazı devletler çocuk yoksulluğunu azaltmak için, kadın istihdamını artırmaya yönelik politikalar izlemektedir. Bu doğrultuda, hükümetin ortalama gelir desteği miktarı yükseldikçe, çocuk yoksulluğu azalmakta ve haliyle çocuk refahı artmaktadır. Çocuk yoksulluğunun belli başlı belirleyicileri özetle şunlardır: “Hane halkı geliri, ebeveynlerin eğitim düzeyi, aile reisinin medeni durumu, konutun mülkiyet durumu ve hane içi kolaylıklar” (Tekdemir ve Yılmaz, 2020, s.1079-1080).

Şekil 1. Çocuk Yoksulluğu Döngüsü<sup>3</sup>



3 Şekil 1 makale yazarları tarafından hazırlanmıştır.

Tarih boyunca, eğitim ve oyun çağında olup nice yoksunluk ve yoksullukla mücadele eden çocuklar, ucuz işgücü olarak görülen ve emeği sömürülen bir özne konumundadır. Kuşkusuz ki, çocuk işçiliği eşitsizlik ve adaletsizliği barındıran insani ve toplumsal boyutta trajik bir meseledir. Genel itibarıyla gelişmemiş ve yoksulluğun fazla olduğu ülkelerde, işçi çocuk sayısı daha yaygınsa da, gelişmiş ve hatta refah seviyesine ulaşmış ülkelere de, bu sorun nihai bir çözüme kavuşmamıştır. Küresel boyutta varlık gösteren ve üretim ilişkilerinin en ağır neticelerinden biri olan çocuk işçiliği, derinleşen bir mesele haline gelmektedir.

2021 yılında, UNICEF ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından ortaklaşa hazırlanan rapor, çocuk işçiliğinde çocuk işçi sayısının, son dört yılda 8,4 milyon artarak, dünya çapında 160 milyona yükseldiğini göstermektedir. Yaklaşık 63 milyon kız ve 97 milyon erkek çocuk işçiyi kapsayan bu sayı, dünyadaki tüm çocukların yaklaşık 10'da 1'ini oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, dünyada her 10 çocuktan 1'i, sağlıklarına, güvenliklerine veya ahlaklarına zarar vermesi muhtemel işler olarak tanımlanan, tehlikeli işlerde çalışmaktadır. Yoksullukla mücadele eden çocukların çalışması, eğitimini tehlikeye atmakta, haklarını ve gelecekteki fırsatlarını kısıtlamakta, nesiller arası kısır yoksulluk ve çocuk işçiliği döngülerine yol açmaktadır.

Kıta bazında çocuk işçiliğinin dağılımı şu şekildedir:

- Sahra Altı Afrika: %23,9 – 86,6 milyon
- Orta ve Güney Asya: %5,5 – 26,3 milyon
- Doğu ve Güney Asya: %6,2 – 24,3 milyon
- Kuzey Afrika ve Batı Afrika: %7,8 – 10,1 milyon
- Latin Amerika ve Karayipler: %6 – 8,2 milyon
- Avrupa ve Kuzey Amerika: %2,3 – 3,8 milyon (UNICEF, 2021, s.13).

Makro açıdan bakıldığında, Şekil 1'de de gösterildiği üzere, yoksul yetişkin ebeveyn ile başlayan döngü devlet yoksulluğunun habercisi ve belirleyicisi niteliğindedir. Şöyle ki, ebeveynleri tarafından ihtiyaçları karşılanamayan çocuk, kendi potansiyelini ortaya çıkaracak standartlara sahip değildir ve yoksundur. Bu yoksunluk, çocuk yoksulluğuna neden olmakta, yoksulluk ile mücadele eden çocuklar ise, oyun veya eğitim çağında iken, asgari gereksinimlerini karşılamak adına çalışmaktadır. Yetişkinler gibi çocukların da çalıştırıldığı, onların duygusal, fiziksel veya zihinsel gereksinimlerinin

önemsenmediği bir toplumda, yetişkin refahının olmadığı söylenebilir. Çocuk işçiliğini<sup>4</sup> sebep sonuç ilişkisi çerçevesinde yorumlamak gerekirse, yoksulluk ve işsizlik temelli nedenler, demografik, göç, eğitim seviyesi, ekonomik gelişmişlik düzeyi ve sosyal refah gibi sonuçları doğurmaktadır. Ne yazık ki, çocuk işçiliğinin yüksek oranda olduğu ülkelerde refah seviyesinden bahsetmek mümkün değildir. Kısacası, refah devletleri arasında sayılmak isteyen ülkelerin öncelikli olarak üzerinde durmaları gereken konulardan biri de çocuk yoksulluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa ülke kültürleri içerisinde refah devleti düşüncesi sağlam temeller üzerinde oluşturulmuştur. Refah devleti faaliyetlerinin kurumsal ve hukuki yapısında ülkeler ve bölgeler kapsamında gözle görülen farklılıkların olduğu görülmektedir. Refah düzenlemeleri sadece farklı ülkeler kapsamında oluşturulmamakta, aynı zamanda belirtilen düzenlemelerde benzer özellikler temel alınarak günümüzdeki refah modelleri meydana gelmektedir (Ploug, 2006).

Bu noktada Avrupa'daki refah modellerine yer vermek çalışmanın bağlayıcılığı açısından ehemmiyetli olmaktadır.

## 2. Avrupa Refah Modelleri

Dünya çapında bir emsal teşkil eden AB refah devleti modelleri, birliğe üye ülkelerin demografik, sosyolojik, politik ve ekonomik manada farklı geçmişlere sahip olması dolayısıyla dört ayrı grupta kategorize edilmektedir. Literatüre göre Avrupa ülkelerinin uyguladıkları refah sistemleri; "İkincil" ya da "Güney Avrupa Refah Modeli", "Beveridge Tarzı Model", "Bismarck Modeli" ve "İskandinav Refah Modeli" dir (Tablo 1).

"Güney Avrupa Refah Modeli" olarak da bilinen ikincil modelde, sosyal sorumluluklar aile temelli çözümlenirken, Anglo-Sakson modeli olarak da anılan "Beveridge Modeli"nde ise sosyal yardım ve hizmetler, ekseriyetle daha çok ihtiyacı olan kişilere sunulmakla beraber, sosyal problemlerin, devletin sorumluluğu altında olduğunu savunmaktadır. Buna karşın bir diğer model olan Merkezi Avrupa, muhafazakâr ya da başarı odaklı bilinen "Bismarck Refah Modeli"nde ise, yardım ya da hizmetler emek piyasasındaki kişilere yöneliktir (Şenkal ve Sarıpek, 2007, s.156). Nordik model olarak da adlandırılan "İskandinav Refah Modeli"nde, sosyal faydalar herkes için

4 Birleşmiş Milletler, evrensel boyutta bir mesele haline gelen çocuk işçiliğinin yaygınlaşmasını engellemek, duyar ve farkındalık kazandırmak amacı ile 12 Haziran'ı, "Dünya Çocuk İşçiliği ile Mücadele Günü" ilan etmiştir.

eşittir ve hizmetlerden herhangi bir şart koşulmadan, toplumdaki tüm bireyler istifade edebilmektedir. “İskandinav Refah Modeli”nin<sup>5</sup> öne çıkan niteliği olarak “tam istihdam vaadi” ve “sosyal hakları üst düzeyde sunması”, “evrenselcilik” ve “piyasanın sınırlandırılması” söylenebilir. Bu model, vatandaşların temel gereksinimlerini sağlamanın yanı sıra, onlara esenlik içinde yaşamalarını sağlayacak olanaklar sunmayı hedefleyen devlet modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu modelin bir diğer farklı özelliği ise, refah devleti uygulamalarının merkezi konumdaki işgücü piyasalarında kadın istihdamı sayısının yüksekliğidir. İlaveten, bu model dâhilindeki ülkelerde şu gözlemlenmiştir ki, sosyal politika hedef kitlesi genel itibarıyla çocuklar ve gençlerdir. Hızlı ekonomik kalkınma, yüksek kadın istihdam oranı, düşük işsizlik ve yoksul çocuk oranı, bu modeldeki ülkelere, uluslararası bir reputasyon (saygınlık) kazandırmaktadır (Şenkal ve Sarıipek, 2007, s.158-159).

Bismarck Modeli sistemini haiz ülkelere örnek olarak Almanya, Fransa, Avusturya, İtalya ve Belçika söylenebilir. Bu modeldeki ülkelerde, sosyal refah ekonomik büyüme ile sağlanır. Devlet tarafından tam istihdam vaadi bulunmamaktadır. Aksine, tam istihdamın ekonomik büyüme ile gerçekleşeceği savunulur. Bu noktada devlet, istihdama yönelik bir role sahiptir. Bismarck Modeli’nin en belirgin özelliği; çalışma hakkından ziyade, çalışmayan vatandaşlarına sosyal güvenlik hakkı sunmasıdır (Özmen, 2017, s.90-93).

Anglo-Sakson Refah devlet modelinin üyeleri ABD, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, İngiltere gibi İngilizce konuşulan ülkelerdir. Modelin temelinde, insanların işgücü piyasasındaki istihdamı ve o piyasadaki sürekliliği bulunmaktadır. Bu modele göre, Devlet ne istihdam sağlar ne de istihdamın yokluğunda ilk başvurulacak yerdir. Bu model kapsamındaki ülkelerde sosyal haklar, evrensellik ilkesine göre değil, sosyal politikanın temel prensibi olan seçicilik temelinde tahsis edilmektedir. Böylece, refah devletini tolere edici son merci durumuna getirmektedir. İhtiyaç sahibi vatandaşlarını, muhtaçlık testinden geçirerek belirleyen bu model ülkeleri, kısmi refah devletleri kapsamına girmektedirler. Bu sebeple, herhangi bir ekonomik kriz ile karşılaşılması zor bir ihtimaldir. Kısmiliğin içeriği ve fayda seviyeleri, ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Kadın istihdamı

5 Esping-Andersen İskandinav refah devlet modellerinden bahsederken; “Sosyal Demokrat Refah Rejimleri”, “Evrensel Refah Rejimleri” “İskandinav Modeli” ya da “Modern Refah Rejimleri” olarak da isimlendirmektedir.

ve iş piyasasındaki payı nispeten yüksek, çocuk yoksulluk oranları, vergi oranları düşüktür (Toprak, 2015, s.162-164).

Güney Avrupa Refah Devlet Modeli, AB'nin güney kısmında yer alan "Latin Kuşağı Ülkeleri" olarak nitelendirilen, İspanya, Portekiz, Yunanistan ve İtalya'yı kapsayan farklı bir refah devleti türüdür. Bu model, bir refah devleti olmaktan ziyade, "vaatler devleti" ya da "kurumsallaşmış vaatler devleti" olarak nitelendirilmiştir. Bu model dâhilindeki başlıca özellikler, parçalı gelir koruma sisteminin mevcudiyeti ve devlet kuruluşlarının gelişmemiş olması yoluyla kısmi sunulan sağlık hizmetleridir. Bu model kapsamındaki ülkelerin genel geçer bir kabul olarak, aileye ve Katolik Kilisesi'nin sosyal desteğine dayandığını söylemek mümkündür. Bu modelde, tam istihdam geleneği bulunmamaktadır. Kadınların istihdam oranı ve işgücü piyasasına katılımı düşüktür. Literatürde kimi araştırmacı ve yazarlar tarafından "parçalanmış refah devleti" olarak nitelendirilmektedir. Şiddetli mali krizlere gebe olan bu model ülkelerinde, kamu hizmetlerinin de eşit dağıtılmama problemi yaşanmaktadır. Bununla beraber diğer sorun ise, demografik yapının gittikçe kötüleşen grafiğidir. Öyle ki, İtalya ve İspanya başta olmak üzere, dünyada en hızlı yaşlanan ülkeler bu modelde yer almaktadır (Pierson, 1998, s.779-780).

**Tablo 1.** Avrupa Birliği Refah Devlet Modelleri

	Refah Devlet Modelleri	İskandinav (Nordic-Modern)	Anglo-Sakson (Beveridge-Kalıntı)	Bismarck (Kıtasa)	Güney Avrupa (İkincil, Tam Oluşmamış)
1	Tür	İlk etapta işveren konumunda olan; en son yardım ödeyen ve tam istihdama yönelik refah devletidir.	Ekonomik büyümeye yönelik; sosyal yardımları ödeyen ve emek piyasasında son olarak çalışmaya odaklanan refah devletidir.	Ekonomik büyümeye yönelik; ilk etapta yardım ödeyen ve en son olarak işveren refah devletidir.	Ekonomik olarak kuzey eyaletlerini yakalamayı amaçlayan; yarı kurumsallaşmış bir vaat refah devletidir.
2	Haklar	Çalışma	Gelir transferi	Sosyal güvenlik	İş ve sosyal güvenlik (kısmen uygulanmakta)
3	Öncelikli Sorumluluk	Devlet	Devlet	İşçi piyasası	Aile ve kilise
4	Dayanılmaya dayalı	Toplumsal	Bireysel	Ekonomik sektör	Aile

5	Yeniden dağıtım etkisi	Geniş	Orta	Sınırlı	Sınırlı
6	Destek	Yaygın	Sınırlı	Orta	Sınırlı
7	Fayda Seviyesi	Orta/yüksek	Orta/yüksek	Farklılaştırılmış	Düşük
8	Kapsam	Herkes	Herkes	İşçiler	Yoksullara yönelik
9	Amaç	Sosyal koruma garantisi	Sosyal koruma garantisi	Gelir koruma	Yoksullukla Mücadele
10	Finansman	Vergiler	Vergiler	Katkılar	Diğer kaynaklar ve katkılar
11	İşgücü piyasasının finansal bağımsızlığı	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek
12	Yönetim	Ticaret birlikleri/ Merkez	Merkez/Devlet	Özel	Özel

(Delsen, 2002, s.28).

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin gelir imkânlarının, eğitim, sağlık, güvenlik ve temel ihtiyaç tedariklerinin yeterli düzeyde sağlanamaması çocuk yoksulluğunun meydana gelmesinde önemli faktörler arasında yer almaktadır. Kötü sosyoekonomik koşullar özellikle çocukların bu durumdan büyük ölçüde olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Ancak gelişmiş ülkelerde bu durumun tersi yönünde bir ilerleme gerçekleşmektedir. Ülkelerin ekonomik kalkınma durumu, gelir dağılımındaki hakkaniyetli dağıtım, işgücü piyasasının durumu, sosyokültürel yapısı ve eğitim düzeyleri çocuk yoksulluğunda oldukça belirleyici olan diğer etmenleri oluşturmaktadır. Ülkelerin bu kapsamda oluşturmuş oldukları refah politikaları ve direk olarak çocuk yoksulluğuyla ilişkili olan politikaları yaşanan bu problemin ortadan kaldırılması veya minimum düzeye düşürülebilmesi noktasında oldukça belirleyici olmaktadır (Esping-Andersen, 1999, s.42).

247

Çocuk ve  
Medeniyet  
2023

Belirtilen doğrultuda uygulanan politikaların durumunun tespiti açısından, Avrupa Birliği'nin çocuk yoksulluğuna ilişkin politikalarına yer verilmesi gerekmektedir.

Avrupa Refah Devletleri'nin Çocuk Yoksulluğu Sorununa Yönelik Politikaları ve Covid-19'un Etkileri

## 2.1 Avrupa Birliği'nin Çocuk Yoksulluğuna İlişkin Politikaları

Devletlerin sosyal yardım politikaları ile vatandaşlarına hizmeti hak olarak sunması ve çocuklara dair sübvansiyonların çoğalmasının yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkilerini azaltmaya katkı sağlayacağı yadsınamaz bir gerçektir. Çalışmanın bu bölümünde AB Refah Devlet Modelleri baz alınarak, bölgedeki çocuk yoksulluğu sorununa yönelik izlenen politikalar, yaklaşımlar ve çözüm planlamaları ele alınmıştır.

AB'nin her bir genişleme dalgası, birliğe, üye ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin çeşitliliğini de beraberinde getirmiştir. Sosyal model olma konusunda dünya çapında bir emsal teşkil etmekte olan AB, ekonomik paradigma üzerine kurulmuştur. 1957 yılında "Avrupa Ekonomik Topluluğu"nu (AET) kuran "Roma Antlaşması"ndan günümüze değin, ekonomik düzenlemeler daha fazla ön planda tutulmuş, istihdamaya yönelik iş sağlığı ve güvenliği politikaları ile sosyal politikalar, üye ülkelerin inisiyatiflerine bırakılmıştır. Nitekim AET, birliğe üye ülkelerin ekonomik entegrasyonunu hedefleyen ulus üstü bir kuruluştur. Bu çerçevede, sosyal hizmetler ve yardımlar, hane halkı refahının belli bir standartta seyri ve çocuk yoksulluğunun azaltılması gibi sosyal politikalar, kontrol edilememiştir. AB, yoksulluk riski eşiği olarak, %60'ı bir ölçüt olarak belirlemiştir. Şöyle ki, eğer bir hanenin medyan geliri<sup>6</sup> %60'ın altında ise, o hane halkı, yoksulluk riski altındadır ve toplumun ortalama refah düzeyinin gerisinde kalmış kişilerdir. Çocuklar arasındaki yoksulluk, genellikle yoksul hanelerde yaşayan çocukların payı olarak ölçülmektedir. Ancak, hane halkı üyelerinin ihtiyaçlarının, özellikle çocukların yaşlarına bağlı olarak farklılık gösterdiği ve çocukların genellikle hane halkı harcamalarına ve tüketim kararlarına katılmadıkları kabul edilmiştir (Chzhen vd., 2015, s.2).

2014 ile 2020 yılları arasını kapsayan Avrupa 2020 Stratejisi (European Commission "Thematic objectives", 2020), AB'nin yenilikçi, verimli, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyümeye yönelik on yıllık planlamasıdır. Bu plana göre, Avrupa 2020 hedeflerini ele alan 11 tematik hedef için yatırım önceliği verilmiş ve belirli bir finansman ayrılmıştır. 20 milyon civarındaki insanın yoksulluktan kurtarılarak, ulusal yoksulluk sınırı altındaki AB vatandaşlarının sayısının %25 azaltılması hedefler arasındadır. "Avrupa 2020 Stratejisi" tarafından belirlenen AB yoksulluğu azaltma hedefine

6 Toplam gelir küçükten büyüğe sıralandıktan sonra ortaya düşen değere "medyan gelir" denir.

ulaşmak için, çocuk yoksulluğunun azaltılması zorunludur. Literatür kapsamında AB’de ortalama olarak her beş çocuktan birinin, yoksulluk içinde yaşadığı görülmektedir. Dolayısıyla, son yıllarda artan gelir eşitsizliği nedeniyle ağırlaşan, gelişmiş dünyadaki çocuk yoksulluğunun paradoksal gerçekliğini vurgulamaktadır (Barcena-Martin vd., 2018, s.739).

2017’de kabul edilen “Avrupa Sosyal Haklar Sütunu (European Pillar of Social Rights-EPSR)”, AB’ye üye devletlerin sosyal politikalarında, alanlarındaki gelişim düzeylerini mukayese edebilmek amacı ile 20 adet ilke belirlemiştir. Bu kapsamda, “Çocuk Bakımı ve Çocukların Desteklenmesi” ilkesi ile üye devletlerde yaşayan ebeveynlerin erken çocukluk bakımı konusunda bilinçli olmaları ve eğitim almaları gerektiği vurgulanmıştır. Haklar sütununun 11. ilkesinde çocukların yoksun bırakılmaması ve yoksulluk altında yaşamamaları için, her çocuğa toplumsal fırsatlara erişimde eşit fırsat sağlanacağı ifade edilmiştir. Söz konusu sütunun 9. ilkesine göre; ebeveynlere yönelik adil ve eşit bir iş-yaşam dengesinin sağlanması, gerekli durumlarda çocuklarının bakımı için izin koşullarının ebeveyn çalışanlara sağlanması, esnek çalışmanın teşviki ve bakım hizmetlerine erişim olanaklarının tüm üye ülkelere sirayet etmesi hususuna önem verilmiştir (European Commission, “Recent trends in child and family policy in the EU”, 2019).

AB’nde çocuk yoksulluğuna ilişkin yürütülen sosyal politikalarından birisi de, 2021-2027 dönemi “Avrupa Sosyal Fonu (European Social Fund Plus - ESF+)” aracılığı ile çocuklara kaynak aktarımını finanse etmektir. Birliğe üye devletler, ESF+ kaynaklarının minimum %5’ini, çocukların eğitim ve sağlık hizmetlerine ücretsiz biçimde erişimi, yeterli beslenme veya uygun barınma şartlarının tedariki için kullanmak zorundadır. Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa’da yoksulluk ile en çok mücadele eden Roman çocukların sosyal içermesine nasıl yardımcı olduğunu görmek için Hırvatistan’a dair bir gözlem yapmıştır. İstatistikler, %24’lük ulusal ortalamaya kıyasla %85’i yoksulluk riski altında bulunan Roman çocukların karşılaştığı zorlukların altını çizmiştir. Halen, ESF+ eğitim oranlarını yükseltmek veya çocuk bakım tesislerine erişimi artırmak gibi, durumu iyileştirmenin yolları aranmaktadır (European Commission, 2019).

2018’de Fransa’da, 8 milyar Avroluk bir bütçeyi çocuk ve gençlere ayırmış olan Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, uzun vadede ülkesini yoksulluk sorunundan arındırmak hedefinde olduğunu ifade etmiş ve bu ödeme planı ile çocukların temel gereksinimlerini karşılamak ve haklarını garanti altına



almanın gerekliliğini vurgulamıştır. İrlanda’da da, 2017’de, hane bazlı sosyal hizmet ve yardımları kapsayan ve evrensel boyutta çocuk yoksulluğu ile mücadele etme hedefinde olan, “Çocuk Yoksulluğu ile Mücadele Hükümet Yaklaşımı” yayınlanmıştır (European Commission, “Recent trends in child and family policy and EU”, 2019).

“Güney Avrupa Refah Modelleri” arasında yer alan İspanya’da, bölgesel yönetimlerce yürütülen sosyal politikaların önemli bir bölümü, yoksul çocuklara, engelli veya çalışan annelere teşvik ve destek amaçlı olarak sağlanmaktadır. Ayrıca, üç yaşının altında küçük çocuk sahibi olan annelere, yıllık 1.200 Avro vergi indirimini uygulanmaktadır. Tüm bu teşvik ve devlet desteğine karşın, İspanya’da çocuk yoksulluk oranı, AB ortalamasının üzerindedir. Şöyle ki, 2020 çocuk yoksulluk verilerinin yer aldığı tabloda (Tablo 2) görülmektedir ki, AB-27 ortalaması, %25 civarında iken, İspanya’da yoksulluk riski altındaki çocuk oranı, %35 civarındadır (European Commission, 2021).

“İskandinav Refah Modelleri” arasında yer alan Finlandiya’da, dezavantajlı ailelerin konut sahibi olması için devlet yardım etmektedir. Finlandiya, çocuk yoksulluk oranı düşük, kadın istihdam oranı ise yüksek olduğu bir refah ülkesidir. İsveç’te, çalışan kadınların iş piyasasında sürekliliğini sağlamak için, çocuklarına bir yaşından itibaren 40 saatlik bakım hizmeti sağlanmaktadır. 3-5 yaş grubu çocuklara yönelik haftalık en az 15 saat ücretsiz okul öncesi eğitim hizmeti verilmektedir. Tüm hanelere olmak üzere, 16 yaşına kadar evrensel çocuk yardımı sağlanmaktadır. Çocuk eğer eğitim hayatına devam ediyorsa, 20 yaşına kadar bu yardım devam etmektedir (European Commission ,“Country Profiles-3640”, 2021).

## 2.2 Avrupa Birliği’nin Çocuk Yoksulluğu Oranları

Aşağıdaki tabloda, “AB Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (EU-Statistics on Income and Living Conditions)” tarafından elde edilen güncel verilere göre, 2016 ile 2020 yılları AB-27 ortalaması ve birliğe üye her ülkenin yoksulluk riski altındaki çocuk nüfusu oranları yer almaktadır. Çalışmada daha önce de belirtildiği üzere, yoksulluk riski altındaki çocuk nüfusu oranı göstergesi, ulusal düzeyde eşdeğer hane halkı fert gelirinin %60’ının altında gelire haiz olan nüfusu kastetmektedir. Mamafih, 2016 ile 2020 yılları arasındaki çocuk yoksulluğu riski altındaki nüfusun AB-27 ülkeleri ortalamasının, kayda değer bir oranda azalmadığı görülmektedir.

**Tablo 2.** Yoksulluk Riski Altında Olan Çocuk Nüfusu Oranı (0-18 yaş)

ZAMAN	2016	2017	2018	2019	2020
AB- 27 ÜLKE (2020'den itibaren)	27.0	25.5	25.5	25.4	-
İTALYA	32.9	28.0	32.0	33.5	-
FİNLANDİYA	13.6	11.6	12.0	11.7	9.5
İRLANDA	19.41	19.4	14.1	16.9	12.5
SLOVENYA	18.9	16.3	13.3	16.6	14.2
BELÇİKA	18.6	18.7	20.4	15.4	15.6
DANİMARKA	21.5	20.7	16.4	11.6	15.7
ÇEKYA	25.9	22.5	19.0	15.0	17.4
LÜKSEMBURG	19.7	23.4	21.2	23.6	17.5
HOLLANDA	17.1	17.6	20.9	15.2	17.7
FRANSA	16.8	16.9	16.4	17.0	18.2
KIBRIS	17.2	15.0	21.7	16.1	18.7
İSVEÇ	26.8	24.1	21.7	22.7	19.9
MALTA	16.8	20.8	21.9	20.6	20.3
POLONYA	25.6	24.8	20.1	20.2	20.4
LİTVANYA	29.6	30.4	32.3	25.3	23.4
ESTONYA	24.6	24.0	23.5	20.6	23.4
AVUSTURYA	19.9	19.9	21.8	25.2	24.7
PORTEKİZ	28.7	30.2	26.1	24.8	26.1
LETONYA	25.4	28.3	30.7	25.7	26.6
HIRVATİSTAN	26.1	24.9	29.5	24.5	27.1
ALMANYA (1990'a kadar)	16.8	14.6	17.8	15.8	27.5
YUNANİSTAN	33.3	29.6	30.2	25.8	28.7
SLOVAKYA	31.6	30.3	26.1	27.9	29.2
İSPANYA	35.9	36.5	31.6	31.9	34.6
ROMANYA	40.7	40.3	40.1	42.6	37.5
BULGARİSTAN	42.9	42.8	39.7	38.7	38.9
MACARİSTAN	17.5	14.2	36.9	32.2	47.6

(Eurostat, "Income and living conditions")

AB Refah Devlet Modelleri baz alınarak, çocuk yoksulluğu oranları içeren tabloya ilişkin şunlar söylenebilir: Güney Avrupa ülkelerinde çocuk yoksulluğu riski, nispeten daha yüksek oranda seyretmektedir. Buna karşın, liberal, muhafazakâr ve sosyal demokrat refah rejimlerini temsil eden ülkelerde, dramatik bir fark gerçekleşmemiştir.

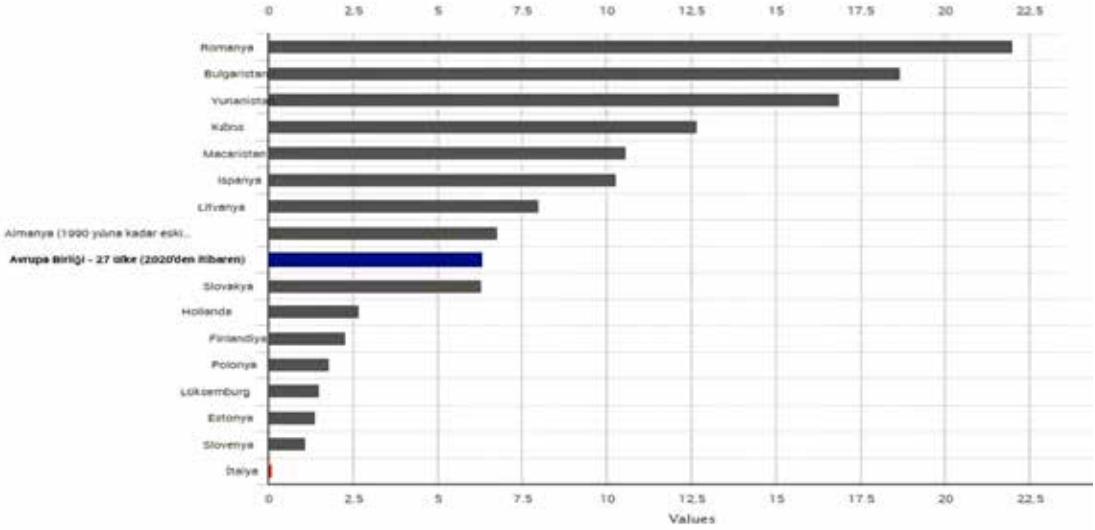
Tabloya 2'ye göre, 2019 yılında Güney Avrupa refah devletleri arasında sayılan İtalya ve İspanya'da, yoksulluk riski altında yaşayan çocuk nüfusu oranı %30'ları aşan bir orana sahiptir. Bu oran gösteriyor ki, Güney Avrupa refah ülkeleri, AB-27 ortalaması ve diğer ülkelerin üzerinde seyretmektedir. 2019 yılı verilerine göre, Finlandiya, yoksulluk riski altındaki çocuk nüfusu %11 ile en düşük orana sahiptir.

Ancak, yine 2020 verileri itibarıyla, sosyal-demokrat refah devlet modeli olarak İsveç'te yoksulluk riski altında yaşayan çocuk nüfusu oranı, %19,9 iken, liberal rejim olan İrlanda'nın, %12,5 ve muhafazakâr rejim olarak görülen Almanya'nın, %27,5 üzerindedir. Özellikle vurgulamak gerekir ki, Almanya'nın oranı, önceki yıllara göre dramatik bir artış göstermektedir. Ayrıca, refah devletleri arasında en öne çıkan ülkelerden biri olarak İsveç'in, %19,9 orana sahip olmasının da bir handikap oluşturduğu söylenebilir. Özetle, yoksulluk riski altındaki çocuk nüfusunda, AB ülkeleri arasında ciddi bir yol kat edilmemiş, sadece ülkeler bazında küçük değişiklikler görülmüştür.

Şekil 2'de AB'nin bazı ülkelerinde yaşayan çocukların, yoksulluğun en önemli bileşeni olan, yoksunluk durumu gösterilmiştir. Buna göre; Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Kıbrıs, Macaristan, İspanya, Litvanya ve Almanya yoksunluk oranları bakımından, AB ortalamasının altında kalan ülkelerdir. AB'nin dokuz adet yoksunluk kalemi belirlenmiştir. Yoksunluk kalemleri, hane halkının ev kirasını veya faturaları ödeyememe hali; konutun yeterli ısınmama sorunu; hane giderlerini mevcut bütçenin karşılayamaması; et ve protein içerikli gıda tüketiminin yetersizliği; tatile gidilememesi ve arabaya sahip olmaması şeklindedir. Söz konusu maddelerden minimum üç tanesinin olmaması, çocukların yoksunluk çektiğinin göstergesi sayılmaktadır (Eurostat, "Revising the EU material deprivation variables", 2022).

2020 verileri göstermektedir ki, AB-27'nin ortalaması dokuz yoksunluk kaleminden minimum üç tanesinin olmadığı evlerde yaşayan nüfus oranı %6 civarındadır. Yoksunluk seviyesi baz alınarak, Kuzey Avrupa ülkelerinin diğer

**Şekil 2. Maddi Yoksunluk İçerisinde Yaşayan Çocuk Nüfusu Oranı  
(0-18 yaş - 2020 yılı)**



(Eurostat, "Income and living conditions").

AB ülkelerinden daha başarılı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu noktada, Almanya dikkat çekmektedir. Şöyle ki, önceki yıllara göre, çocuk yoksunluk oranında önemli bir gelişme kaydederek, %7'lere kadar oranı düşürmüştür. Liberal refah rejimi ülkeleri olan İrlanda ile Güney Avrupa refah sisteminde yer alan İtalya ve İspanya'da ise, AB-27 ortalamasının biraz üzerinde çocuk yoksunluğu kaydedilmiştir. AB ülkeleri arasında, 2020'de en yüksek yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altındaki çocuk oranını Romanya kaydederken, onu Bulgaristan, İspanya ve Yunanistan izlemiştir. Çocuk yoksulluk oranlarındaki bu artışlar devamında bütün dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisi ile birlikte giderek daha kötü oranlarla karşı karşıya kalmıştır. Yaşanan her türlü olumsuz durumdan ilk önce etkilenenlerden biri de çocuklar olmaktadır. Covid-19'un yalnızca sağlık kapsamında bir sorun olmaması beraberinde ekonomik krizi, yoksulluk ve yetersiz beslenmeyi tetiklemesi sonucunda insani yaşam koşullarında meydana gelen bozulmalardan en çok yara alan kesimi çocuklar oluşturmaktadır (Dumanlı, 2022, s. 221-222).

253

Çocuk ve  
Medeniyet  
2023

Belirtilen bu durum doğrultusunda Covid-19 sürecinin çocuk yoksulluğu üzerindeki etkilerine kapsamlı bir şekilde değinilmesi oluşan olumsuz durumların belirgin bir şekilde görülebilmesi açısından önemli olmaktadır.

Avrupa Refah Devletleri'nin Çocuk Yoksulluğu Sorununa Yönelik Politikaları ve Covid-19'un Etkileri

### 3. Covid-19 Süreci ve Çocuk Yoksulluğuna Etkisi

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Hubei eyaletine bağlı bir eyalet altı şehri olan Wuhan, 2019 yılı Aralık ayı itibarıyla salgının başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü tarafınca da ilan edilen söz konusu salgın; psikolojik, ekonomik, sosyal, siyasi vb. birçok alanda mikro, mezo ve makro boyutlarda olumsuz etkilerini hala devam ettirmektedir. Hiç kuşkusuz, Covid-19 salgınından en çok etkilenen kitle yoksulluk sınırında yaşamakta olan aileler ve bu durumdan mütevellit yoksunluk yaşayan çocuklardır. Öyle ki, çocukların yetişkinlerden farklı olarak yoksulluk temelli hayati zararlar görme olasılığı çok daha fazladır. Yetersiz beslenme, yoksun olma durumu, sosyal izolasyon ve karantina dönemleri çocukların fiziksel, psikososyal, duygusal ve bilişsel gelişimi üzerinde kalıcı zararlar doğurabilmektedir (Abukan vd., 2020, s.3-4).

Dünyanın hemen hemen her bölgesinde etkisini hissettiren Covid-19 salgını çocuklar arasında daha az ciddi vakalarla sonuçlanırken, çocukların hayatlarını farklı biçimlerde etkisi altına almaktadır. Virüsü kontrol altına almak için giderek daha fazla gerekli olan 'fiziksel mesafe' önlemleri kapsamında, milyonlarca çocuk salgının ekonomik ve sosyal etkilerinden zarar görmektedir. Save the Children'ın UNICEF ile eş başkanlığını yürüttüğü "Çocuk Yoksulluğunu Sonlandırma Küresel Koalisyonu", dünya çapında yoksulluk içinde yaşayan çocuklar hakkında farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Covid-19 nedeniyle iş ve gelir kaybının parasal açıdan yoksul ve yoksul hanelerde yaşayan çocuklar üzerindeki etkisinin ölçülmesi önemlidir. Aralık 2021 itibarıyla Save the Children ve UNICEF tarafından ortaklaşa hazırlanan Covid-19 pandemisinden etkilenen yoksul hanelerde yaşayan çocuk sayısına ilişkin istatistiklere göre, 2020'de, pandeminin neden olduğu küresel sosyoekonomik kriz, yaklaşık 142 milyon çocuğu daha parasal yoksulluğa itmiştir (Impact of Covid-19 on children living in poverty).

Covid-19 salgını ve Avrupa genelindeki politika tepkilerinin aileler üzerinde özel bir etkisi olmuştur. Çoğu Avrupa ülkesi, virüsün hızla yayılmasına yanıt olarak bir tecrit dönemi uygulamıştır. Bu durumun, özellikle hizmetler sektöründe olmak üzere Avrupa'daki işçiler üzerinde mali bir etkisi olmuştur. Göç halindeki çocuklar da mevcut savunmasızlıkları göz önüne alındığında bu faktörlerden orantısız bir şekilde etkilenmiştir. Özellikle kabul ve barınma merkezlerinde yaşayan göçmen aileler, bu kalabalık toplu tesislerde sosyal mesafeyi korumayı zor veya imkânsız bulmuştur (Save the Children, "The Impact of Covid-19 on children in Europe").

Save the Children tarafından Ekim 2021’de yayımlanan rapora göre, Avrupa’da yoksulluk içinde yaşayan milyonlarca çocuğun içinde bulunduğu kötü duruma acilen çözüm bulunması gerekmektedir. Aksi halde, Covid-19 salgınının da etkisi ile beraber, yoksullukla mücadele eden çocukların daha fazla zarar görmesi nedeniyle, bundan milyonlarca çocuk daha etkilenebilir. Avrupa’daki çocuk yoksulluğuna ilişkin rapora göre, bölgede çocuklar kabul edilemez düzeyde yoksullaşmıştır ve Arnavutluk’taki çocukların neredeyse yarısı ve Romanya ve İspanya’daki her üç çocukta birisi, yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.

9 AB üyesi ülke ve 5 AB üyesi olmayan ülkenin yer aldığı 14 Avrupa ülkesinde<sup>7</sup> incelenen analizler göstermektedir ki, dünyanın en zengin ülkelerinden biri olan Almanya’da, çocukların dörtte biri, yoksulluk ve sosyal dışlanma riskiyle yaşamaktadır. İtalya’da ise, 2020’de 200.000 çocuk, daha aşırı yoksullukla karşı karşıyadır. 2019’daki Covid-19 salgınının yayılmasından önce, 18 milyon çocuk –yaklaşık her 4 çocukta biri– AB genelinde yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altında büyümekteyken, Save the Children analizinden elde edilen bulgulara göre, çocuk yoksulluğuna ilişkin bu oranda ilerleyen yıllarda ciddi artış beklenmektedir. Raporda yer alan 9 AB ülkesi arasında, 2020 için mevcut verilere göre, Covid-19 salgını sırasında çocuk yoksulluğu oranlarında düşüş gören ülkeler; Danimarka, İsveç ve Litvanya’dır.

10 Mart 2022’de UNICEF ve Merkez Bankasının ortak yayını “Covid-19’un Çocuklu Aileler Üzerindeki Etkisi” adlı rapora göre; çocuk yoksulluğunun azaltılmasında kaydedilen ilerleme, Covid-19 süreciyle beraber dünyanın her yerinde tersine dönmüştür. Aralarında bazı AB üyesi ülkelerin de bulunduğu ve çoğunlukla Sahra altındaki ülkelerin yer aldığı raporda toplamda 35 ülkeden<sup>8</sup> elde edilen bulgular yer almıştır. Covid-19’un yoksulluğa maruz kalan çocuklar ve aileler üzerindeki etkisini analiz eden raporda gelir ve iş kaybı, gıda güvensizliği, sosyal koruma programları ve eğitime erişim gibi kilit alanlar vurgulanmıştır (UNICEF, World Bank Group, 2021).

- 7 Analize dâhil edilen 14 Avrupa ülkesi ve bölgesi; AB Üye Devletleri Danimarka, Finlandiya, İsveç, Almanya, Hollanda, İtalya, İspanya, Litvanya, Romanya ve AB üyesi olmayan ülkeler ve bölgeler Arnavutluk, Bosna-Hersek, Kosova, İzlanda ve Kuzey İrlanda’dır
- 8 Burkina Faso, Bulgaristan, Kongo, Demokratik Cumhuriyeti, Kongo Cumhuriyeti, Cibuti, Etiyopya, Gabon, Gana, Gine, Gambia, Hırvatistan, Endonezya, Kenya, Kamboçya, Lao, Lübnan, St. Lucia, Madagaskar, Mali, Myanmar, Moğolistan, Mozambik, Mauritius, Malavi, Nijerya, Polonya, Romanya, Ruanda, Senegal, Solomon Adaları, Sierra Leone, Tacikistan, Uganda, Özbekistan ve Zimbabve.

Raporda, pandeminin etkisinin görüldüğü ilk dönem itibarıyla çok çocuklu hanelerde toplam gelir ve iş kaybının daha yaygın olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda, Covid-19 sürecinin başlangıcından bu yana gelir kaybı yaşayan hanelerin ortalama payı çocuksuz hanelerde yüzde 55, az çocuklu hanelerde yüzde 68 ve çok çocuklu hanelerde yüzde 76'dır (UNICEF, World Bank Group, 2021).

Covid-19 salgınının Avrupa'daki çocuklar üzerindeki etkisi şunlar olmuştur:

- Covid-19 salgını, Avrupa'nın sosyal ve ekonomik dokusu üzerinde büyük bir baskı yaratarak, çocukların refahı da dâhil olmak üzere geniş kapsamlı etkileri olan, genellikle doğasında var olan zayıflıkları ortaya çıkarmıştır.
- Finansal stres, gelecekle ilgili belirsizlik ve ailelerin eve hapsolmesi kombinasyonu, tecrit sırasında kaçınılmaz olarak artan kaygıya ve mental sağlık sorunlarına neden olmuştur. Pandemi öncesinde davranış sorunları geçmişi olmayan çocukların uyum ve adaptasyon güçlükleri çektikleri ve giderek daha agresif hale geldikleri görülmüştür.
- Hâlihazırda yoksulluk içinde yaşayan çocuklar için pandemi, ücretsiz okul yemeklerinden faydalanan çocukların açlık ile mücadelesini daha da zorlaştırmıştır.
- Okul çağındaki çocukların ebeveynleri, genellikle evden çalışırken çocuklarına evde eğitim vermek zorunda kalmıştır. Letonya, okulların uzaktan eğitim için hazır olmadığını söylerken, Romanya çocukların %32'sinin çevrimiçi öğrenmeye erişim sağlamasında yetersiz kalmıştır. Slovenya ve İspanya'da da benzer sorunlar yaşanmıştır.
- Kıbrıs, Danimarka, Finlandiya, İtalya ve Slovenya da dâhil olmak üzere birçok ülkenin altını çizdiği gibi salgının başlamasını takip eden iş kayıpları ve yoksulluk, daha fazla aileyi ölüm riskiyle karşı karşıya bırakmıştır.
- Özellikle gıda yoksulluğu daha vahim hale gelmiştir (Bu sorun, Palermo'nun bir bölgesindeki durumu, çocukları ciddi şekilde açlıktan ölme riskiyle karşı karşıya olan insanlar tarafından yerel süpermarketlerde artan sayıda soygunla tanımlayan İtalya raporunda açıkça belirtilmiştir).

- Evde eğitim sistemine geçiş noktasında ailelerin imkânları dâhilindeki ekonomik uçurumlar ortaya çıkmıştır. Pek çok ebeveyn, çocuklarının öğrenimini desteklemekte zorlanmıştır (Eurochild, 2020, s.7-8).

Sonuç itibarıyla, Covid-19 salgını, mevcut sorunları daha da kötüleştirme hasebiyle sosyal eşitsizlik ve iş kayıpları gibi birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Dahası, birçok aileyi yoksulluğa sürüklemiş olup okulların kapanması daha geniş bir eğitim uçurumu yaratarak çocukların yaşam standartlarını ve fiziksel, zihinsel sağlıklarını da etkilemiştir. Bu bağlamda, çocuk yoksulluğuyla mücadele edecek ulusal politikaların eksikliğini ortaya konulmuş ve çok boyutlu bir yaklaşım ihtiyacına dikkat çekilmiştir.

## **Sonuç**

Çağımızın gerçeği olan küreselleşme ile birlikte uluslararası gündemin önemli olgularından biri olarak görülen yoksulluk, çok yönlü ve dinamik bir sorundur. Kuşkusuz ki, evrensel, ulusal ve toplumsal düzeyde bir sosyal politika problemi olarak ele alınan yoksulluk sorununun en çok etkilediği kitle çocuklardır. Dolayısıyla, çocuk yoksulluğu kavramına yönelik tanımın geleneksel ve ezber açıklamalardan sıyrılarak yapılması ve genel yoksulluktan ayrıştırılması önem arz etmektedir. Çocuk yoksulluğu AB’de ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir ve neredeyse her dört çocuktan biri yoksulluk veya sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıyadır.

Tarih boyunca, eğitim ve oyun çağında olup nice yoksulluk ve yoksullukla mücadele eden çocuklar, ucuz işgücü olarak görülen ve emeği sömürülen bir özne konumundadır. Yoksulluk, çocukların zihinsel ve fiziksel sağlıklarını, eğitime erişimlerini, yetişkinlik sonuçlarını ve genel refahlarını etkiler. Çocuklar yetişkinlere göre daha savunmasız ve daha fazla yoksulluk riski altındadır ve yoksul çocuklar gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere kıyasla daha fazla zorluk çekmektedir. Refah devletleri arasında sayılmak isteyen ülkelerin öncelikli olarak üzerinde durmaları gereken konulardan biri olarak çocuk yoksulluğu karşımıza çıkmaktadır. Devlet yoksulluğunun en önemli habercisi ve belirleyicisi konumundaki çocuk yoksulluğunu minimize etmek ve hatta bertaraf etmek, toplumdaki yoksulluk döngüsünü kırmak adına çok kritik bir önem arz etmektedir. Çocuk yoksulluğu, bir ülkenin toplumsal refahının önündeki en büyük engellerden biridir. Nesiller boyu devam etmesi ihtimali yüksek olan yoksulluk döngüsü, ayrımcılık ve



sosyal eşitsizlik barındıran çocuk işçiliği ile pekişmektedir. Bu döngü çocuk haklarını baltalamakta ve ulusal ekonomileri tehdit etmektedir.

AB'nin çocuk yoksulluğuna ilişkin yürüttüğü "Avrupa 2020 Stratejisi", "Avrupa Sosyal Haklar Sütunu" gibi sosyal politika girişimleri ile üye devletler için çocuk yoksulluğunun azaltılması hedeflenmekte ise de birlik içerisinde çocuk yoksulluğu konusunda standart bir uygulama söz konusu değildir. Çocuklar için global düzeyde yardım programları ve ücretsiz erken temel bakım ve eğitim hizmetlerinin verildiği İskandinav refah devletleri başta olmak üzere bazı Avrupa ülkelerinde, çocuk yoksulluğu oranları diğerlerine nispeten daha azdır. İrlanda'da çocuk yoksulluğu sorununa yönelik, çocukların bakım ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin devletin sunduğu sosyal hizmetler, düşük maliyetli eğitim politikaları ve vatandaşların konut sahibi olmaları konusunda mali yardımları vb. destekler, ülkedeki yoksulluk riskini azalmıştır. Fakat "Güney Avrupa Refah Rejimleri" arasında yer alan İspanya ve İtalya'da çocuk yoksulluk oranının diğer ülkelere oranla yüksek olduğu ortadadır. Mamafih, birliğe üye ülkelerde sosyal politikanın bölgesel ve parçalı yapısı dolayısıyla çocuk yoksulluğu konusunda her birinin söylemi ve arzusu ortak olsa da işin uygulama ve icraat kısmında her birinin farklı aksiyon aldığı görülmektedir. Çocuklara odaklanmak ve mevcut yüksek yoksulluk oranıyla mücadele etmek, sürdürülebilir, verimli ve rekabetçi bir bilgi ekonomisi ve nesiller arası adil bir toplum için hayati önem taşımaktadır.

Öte yandan, Covid-19 ciddi ekonomik sonuçları olan, ülkeleri ve kıtaları dalgalar halinde etkileyen küresel bir sağlık krizidir. Covid-19 küresel salgını, uzun vadede birçok ülkeyi ve her kesimden insanı etkisi altına almış olan, sürmesi muhtemel bir ekonomik gerilemeye, iş ve gelir kaybına neden olmuştur. Pandemi şartları en çok yoksul ailelerin ve çocuklarının yaşam standartlarını ve geçim kaynaklarını etkilemiştir. Bu dönemde okulların kapatılması ve çok sayıda çocuğun ailelerinin geçim mücadelesine destek olmak adına çalışmak zorunda kalması, çocukların gelişimini olumsuz yönlendirmiştir. Avrupa'da çocuk yoksulluğu, Covid-19 virüsü salgınından önce zaten kabul edilemeyecek kadar yüksek oranlardaydı. 2018'de AB'deki her dört çocuktan biri zaten yoksulluk veya sosyal dışlanma riskiyle büyüyordu. Krizin kıtadaki insanlar için yıkıcı sonuçları olmasıyla beraber pandemi sırasında çocukların ve ailelerinin daha da dezavantajlı duruma düştüğü görülmüştür. Aileler üzerindeki mali baskı, hizmetlerin kapatılmasının çocukların yaşamları üzerindeki etkisi, çevrimiçi eğitim

eşitsizliği ve krizin mülteci ve göçmen çocuklar üzerindeki etkisi, kıta genelinde ailelerin ve çocukların karşılaştığı temel sorunlar arasında yer almıştır.

Özetlemek gerekirse; AB refah devletlerinde dahi azımsanmayacak oranda görülen çocuk yoksulluğu sorununun ülkelerin gelişmişlik düzeyiyle doğrudan ilgili olmadığı muhakkaktır. Sosyal demokrat refah rejimi olarak İskandinav ülkelerde çocuk yoksulluğu düşük oranlarda seyrederken, devletin sınırlı olarak nitelendirildiği ülkelerde oranlar yüksektir. Netice itibarıyla çocuk yoksulluğu, küreselleşme ekseriyetinde tüm ülkelerde görülen ortak bir sosyal problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Muhakkak ki, ekonomi-politik sistem dâhilinde sermaye ve üretim ilişkileri, neoliberal politikalar, gelir eşitsizliği ve giderek artan yoksulluk unsurları bu sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda, çocuk işçiliği ile alakalı mücadeleyi evrensel hale getirmek, çocuk işçiliğinin toplumsal bir mesele olduğu düşüncesi ile insanlarda sorumluluk yüklenmesi konusunda bilinç ve hassasiyet oluşturmak ve Covid-19 süreci sonrasında daha da artan çocuk işçiliğine dair kabul edilebilir, etkili, uygulanabilir ve sürdürülebilir çözüm stratejileri sunmak önem arz etmektedir. Geleceğin en önemli beşeri sermayesi olan çocukların sevgiden, şefkatten, eğitimden mahrum kaldığı; çalışmak, para kazanmak ve hatta büyümek zorunda bırakıldıkları dünyada refahtan bahsetmek abesle iştigaldir. Söz konusu sorunlara karşı etkili önlemler, çocukların mücadele ettiği konuların ele alınmasını ve çocuk işçiliğini ortadan kaldırmaya katkı sağlayabilecek politikalar gerektirmektedir.



Aybüke Burcu Er

## Kaynakça

- Abukan, B., Filiz, Y. ve Öztürk, H. (2020). COVID-19 Salgınında Çocuk Olmak: Gelişim Dönemlerine Göre Sosyal Hizmet Gereksinimleri ve Öneriler. *Turkish Studies*, 15 (6), 1-14.
- Barcena-Martin, E., Blanco-Arana, C. ve Prez-Moreno, S. (2018). Social Transfers and Child Poverty in European Countries: Pro-poor Targeting or Pro-child Targeting?. *Journal of Social Policy*, 47 (4), 739-758.
- Chen, W.-H. ve Corak, M. (2008). Child Poverty and Changes in Child Poverty. *Demography*, 45 (3), 537-553.
- Chzhen, Y., Neubourg, C., Plavgo, I. ve Milliano, M. (2015). Child Poverty in the European Union: The Multiple Overlapping Deprivation Analysis Approach (EU-MODA). *Child Indicators Research*, 9 (2), 335-356.
- Collins, M. E., Amodeo, M. ve Killi, C. (2007). Training as a Factor in Policy Implementation: Lessons from a National Evaluation of Child Welfare Training. *Children and Youth Services Review*, 29 (12), 1487-1502.
- Delsen, L. (2002). Positive Versus Negative Policy Competition. *European Network of Economic Policy Research Institutes*, 1-30, file:///C:/Users/ACER/Downloads/POSITIVE\_VERSUS\_NEGATIVE\_POLICY\_COMPETIT.pdf (12.01.2023).
- Dumanlı, Y. (2022). Çocuk Yoksulluğu ve Covid-19 Salgınının Etkileri. A. T. Öcal (Yay. Haz.). *Sosyal Politika Ekseninde Yoksulluk Güncel Sorunlar ve Tartışmalar* içinde. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*. New York: Oxford University Press.
- Eurochild. (2020). Growing up in lockdown: Europe's children in the age of COVID-19 2020 Eurochild Report. Eurochild web sitesinden 11 Ocak 2023 tarihinde erişildi: <https://eurochild.org/uploads/2020/12/2020-Eurochild-Semester-Report.pdf>
- European Commission. (2019). Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. European Commission web sitesinden 12 Ocak 2023 tarihinde erişildi: <https://ec.europa.eu/social/home.jsp>
- European Commission. (2019). European Parliament Committee backs child guarantee in European social fund plus. Childhub web sitesinden 10 Ekim 2022 tarihinde erişildi: <https://childhub.org/en/child-protection-news/european-union-european-parliament-committee-backs-child-guarantee-european>
- European Commission. (2019). Recent trends in child and family policy and EU. European Commission web sitesinden 10 Ekim 2022 tarihinde erişildi: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=21576&langId=nl>
- European Commission. (2020). Thematic objectives. European Commission web sitesinden 10 Ekim 2022 tarihinde erişildi: [https://ec.europa.eu/regional\\_policy/index.cfm/en/policy/what/glossary/t/thematic-objectives](https://ec.europa.eu/regional_policy/index.cfm/en/policy/what/glossary/t/thematic-objectives)
- European Commission. (2021). Country profiles: Finland: Policies and Progress towards investing in children. European Commission web sitesinden 10 Ekim 2022 tarihinde erişildi: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1248&langId=en&intPagelId=3640>
- European Commission. (2022). Country Profiles. European Commission web sitesinden 10 Ekim 2022 tarihinde erişildi: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1248&langId=en&intPagelId=3657> (08.10.2022).
- Eurostat. (2022). Income and living conditions. Eurostat web sitesinden 10 Ekim 2022 tarihinde erişildi: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/main-tables>

- Eurostat. (2022). Revising the EU material deprivation variables. Eurostat web sitesinden 8 Ekim 2022 tarihinde erişildi: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-working-papers/-/KS-TC-17-002> (08.10.2022).
- Guido, A.-C., Gordon, D., Marlier, E., Najera, H. ve Pomati, M. (2018). Towards an EU Measure of Child Deprivation. *Child Indicators Research*, 11, 835-860.
- Güler, M. A. (2020). The Concept of the Welfare State and Typologies of Welfare Regimes- AReview. *Problemy Polityki Spoecznej Studia i Dyskusje*, 47(4),113-130.
- Helliwell, J., Layard, R., Sachs, J. (2016). *World Happiness Report. Update (Vol. I)*. New York: Sustainable Development Solutions Network.
- Jones, N. ve Sumner, A. (2011). Child Poverty, Evidence and Policy-Mainstreaming Children. in *International Development, Mainstreaming Children in International Development*, Bristol: Bristol University Press.
- Kosonen, P. (1992). National Welfare State Models in the Face of European Integration. *History of European Ideas*, 15(1), 47-54
- Kurşun, A. ve Rakıcı, C. (2016). Sosyal Refah Devletinin Tarihi Süreci ve Günümüz Bazı Refah Devletlerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 2 (2), 135-156.
- Özmen, Z. (2017). Refah Devleti Kavramı ve Refah Devleti Modellerine Göre Avrupa'da Bazı Ülkelerin Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yönünden İncelenmesi. *International Journal Of Academic Value Studies (Javstudies)*, 3 (13), 367-387.
- Pierson, C. (1998). Contemporary Challenges to Welfare State Development. *Political Studies*, XLVI: 777-794.
- Save the Children. (2020). The Impact of COVID-19 on children in Europe. [https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/the\\_impact\\_of\\_covid19\\_on\\_children\\_in\\_europe.pdf/](https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/the_impact_of_covid19_on_children_in_europe.pdf/) (11.01.2023).
- Ploug, N. (2006). Denmark - Conditions of Life - The Scandinavian Welfare Model. <http://www.um.dk/Publikationer/UM/English/Denmark/kap3/3-1.asp> (28.11.2023).
- Save The Children. (2021). Children Living in Poverty in Europe Face Bleak Future Without Action. <https://www.savethechildren.net/news/children-living-poverty-europe-face-bleak-future-without-action-save-children> (10.10.2022).
- Snower, D. J. (1996). The Modern Welfare State: Problems and Suggested Reform. *Empirica*, 23, 207-226.
- Şenkal, A. ve Sarıpek, D. B. (2007). Avrupa Birliği'nin Karşılaştırmalı Refah Modelleri ve Sosyal Politikada Devletin Değişen Rolü. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2), 146-175.
- Tekdemir, N. ve Yılmaz, H. H. (2020). Türkiye ve Avrupa Ülkelerinde Çocuk Yoksulluğunun Belirleyicileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 53 (3), 1075-1104.
- Toprak, D. (2015). Uygulamada Ortaya Çıkan Farklı Refah Devleti Modelleri Üzerine Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (21), 151-175.
- UNICEF. (2021). Impact of COVID-19 on children living in poverty. UNICEF web sitesinden 8 Ekim 2022 tarihinde erişildi: <https://data.unicef.org/resources/impact-of-COVID-19-on-children-living-in-poverty/>
- UNICEF. (2021). Global Estimates of Child Labour: Results and Trends, Küresel Tahminler. UNICEF web sitesinden 10 Ekim 2022 tarihinde erişildi: <https://data.unicef.org/resources/child-labour-2020-global-estimates-trends-and-the-road-forward/>

- UNICEF, World Bank Group. (2021). The Impact of COVID-19 on the welfare of households with children An overview based on High Frequency Phone Surveys. UNICEF web sitesinden 2 Şubat Ekim 2023 tarihinde erişildi: <https://www.unicef.org/reports/impact-COVID-19-welfare-households-children>
- UNICEF ve World Health Organization. (2020). State of the World's Sanitation: An urgent call to transform sanitation for better health, environments, economies and societies <https://www.unicef.org/media/86836/file/State-of-the-world%E2%80%99s-sanitation-2020.pdf> (08.10.2022).
- UNICEF ve Dünya Bankası. (2020). UNICEF web sitesinden 10 Ekim 2022 tarihinde erişildi: <https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCtenleri/%C3%A7ocuk-sahibi-olan-ailelerin-%C3%BC%C3%A7te-ikisi-salg%C4%B1n-s%C4%B1ras%C4%B1nda-gelir-kayb%C4%B1-ya%C5%9Fad%C4%B1>
- Zastrow, C. (1996). *Social Problems: Issues and Solutions*. Chicago: Nelson-Hall.